

ANTALYA İLİNDE ÇİLEK YETİŞTİRİCİLİĞİNDE SON GELİŞMELER

Berkay ÇELİK¹

Hamide GÜBBÜK²

Nafiye ADAK³

ÖZET

Türkiye çilek yetiştiriciliğinde son yıllarda önemli gelişmeler olmuştur. Yetiştiricilik alanı, 2015 yılı itibarı ile 141.893 dekara ve toplam üretim miktarı ise 375.800 tona ulaşmıştır. Alan ve üretim miktarındaki artışlar, Akdeniz Bölgesi'nde de kaydedilmiştir. Akdeniz Bölgesi'nde Mersin ve Antalya yetiştiricilikte ön plana çıkan iller arasında olup, Türkiye üretiminde sırasıyla %33 ve %12'lik paya sahiptirler. Antalya ilinin sahil kesiminde Gazipaşa, Serik, Aksu, Manavgat yetiştiricilikte öne çıkan ilçeler arasında yer almaktadır. Son beş yılda, ilin çilek üretim alanında %22 ve üretim miktarında ise %35 oranında artış kaydedilmiştir. Bu artışla çilek üretim alanı 2015 yılı itibarıyla 12.130 dekara ve üretimi ise 45.522 tona ulaşmıştır.

Yörede son yıllarda seralarda topraksız yetiştiricilik ağırlık kazanmaya başlamış, Aksu ve Serik ilçelerinde topraksız yetiştiricilikte yeni gelişmeler gözlenmiştir. Buna karşın, diğer ilçelerde ise ağırlıklı olarak alçak ve yüksek tünelde konvansiyonel yetiştiriciliğe devam edilmektedir. Son yıllarda, Camarosa çeşidinin yerine Florida, Festival, Rubygem ve Fortuna vb. çeşitler yetiştiricilikte kullanılmaya başlanmıştır. Antalya ilinin sahil kesiminde dikim sistemi olarak taze fidelerle yapılan sonbahar dikimi yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, Antalya ve çevresinde çilek yetiştiriciliği açısından son yıllarda kaydedilen gelişmeler incelenmiştir. Elde edilen izlenimlere göre; erkencilik avantajından dolayı Antalya ve çevresinde çilek yetiştiriciliğinin, gelecekte de özellikle topraksız kültür gibi yeni yetiştirme sistemleri ve çeşitlerle potansiyelinin artmaya devam edeceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dikim sistemleri, topraksız yetiştiricilik, çeşit, Akdeniz bölgesi, erkencilik

ABSTRACT

RECENT DEVELOPMENTS IN STRAWBERRY CULTIVATION IN THE PROVINCE OF ANTALYA

There have been significant developments in the cultivation of strawberry in Turkey in recent years. The production area reached 141893 decares and the total production reached 375800 tonnes in 2015. Similar increases in area and production have also been recorded in the Mediterranean region. Mersin and Antalya are the leading provinces in the Mediterranean region in cultivation, representing 33% and 12% of the strawberries produced in Turkey, respectively. Gazipaşa, Serik, Aksu and Manavgat are among the

¹ Zir. Müh., Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, ANTALYA

² Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, ANTALYA

³ Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, ANTALYA

prominent districts in cultivation in the coastal region of the Antalya province. In the last five years, an increase of 22% in strawberry growing area was noted whereas an increase of 35% in production. The strawberry production areas in Antalya reached 12130 decares and the production volume reached 33666 tonnes in 2015.

Soilless culture in greenhouses has started to gain importance in the region in recent years, new developments have been observed in soilless culture in the districts of Aksu and Serik. On the other hand, conventional production under low and high tunnels is predominantly maintained in other districts. In recent years, instead of Camarosa, varieties such as Florida, Festival, Rubygem and Fortuna have started to be used in strawberry production mostly. Autumn planting with young seedlings are widely used as planting system in the coastal regions of the Antalya province.

In this study, the developments recorded in recent years with respect to strawberry production in Antalya and its environs were examined. According to the results obtained, it was concluded that the potential of strawberry production in Antalya and surroundings thanks to the advantage of earliness would continue to increase by new growing systems and varieties in the future as well.

Keywords: Planting systems, soilless culture, variety, Mediterranean region, earliness

GİRİŞ

Dünya Çilek Yetiştiriciliğinde Ülkemizin Durumu ve Akdeniz Bölgesinin Önemi

Dünyada ve ülkemizde çilek üretim alanı ve miktarı her geçen gün artış göstermektedir. Nitekim ülkemizin çilek üretim alanı 2013 yılı itibari ile 13 549 ha kaydedilmiş ve üretim miktarı bakımından 372 498 ton ile Çin, ABD ve Meksika'dan sonra dördüncü önemli üretici ülke konumunda yer almıştır [6]. Yetiştiricilik alanı ve üretimimizde 2015 yılında da artışlar kaydedilmiş, üretim alanımız 14 189 hektara ve üretim miktarımız ise 375 800 tona ulaşmıştır [5]. Üretim alanı bölgeler bazında ele alındığında, Akdeniz Bölgesinin ülke üretim alanındaki payı %40 ve üretim miktarında ki payı ise %47 olarak belirlenmiştir. Bu bölge üretim miktarı ve alanı yanında erkencilik açısından da önemli avantaja sahiptir. Akdeniz Bölgesi'nde erkencilik ve toplam üretim miktarı bakımından ön plana çıkan iller arasında Mersin ve Antalya yer almaktadır. Antalya ilinde çilek yetiştiriciliği, konumundan ve pazar payından dolayı yeni girişimciler için oldukça cazip ve karlı bir üretim koludur. İlin bu konumundaki cazibesinden dolayı, girişimcilerin çilek yetiştiriciliğine eğiliminin her geçen gün artması beklenmektedir.

Ülkemizde çilek yetiştiriciliği genellikle geleneksel yöntemlerle yapılmakta olup, sahil bölgesinde kısa gün, yayla bölgesinde ise nötr gün çeşitleri ile yetiştiricilik yapılmaktadır.

Geleneksel yetiştiriciliğin yanı sıra, son yıllarda farklı yetiştiricilik sistemleri üzerine eğilimler göstererek, özellikle topraksız tarımda üreticilerin daha bilinçli yetiştiricilik yapmaya başladığı gözlenmiştir [1, 2, 4]. Yetiştirme sistemlerine ek olarak, biyotik ve abiyotik strese toleranslı yeni çeşitlerinde piyasaya girmesiyle, özellikle verim ve kalite de artışlar meydana gelmiştir. Ayrıca bu durum birim alandan elde edilen verim üzerine olumlu yönde yansımıştır.

Bu çalışma, 2015–2016 yılları arasında Antalya ilinin sahil kesiminde Aksu, Gazipaşa, Manavgat ve Serik ilçelerinde yetiştiricilik yapan çiftçilerin görüşleri alınarak yürütülmüştür. Çalışmada ayrıca bazı istatistiksel veriler göz önüne alınarak, Antalya ilinde çilek yetiştiriciliğindeki en son gelişmeler değerlendirilmiştir.

Antalya İli ve Yörelerinde Çilek Yetiştiriciliğindeki Gelişmeler

Antalya ilinde dört farklı ilçede (Aksu, Gazipaşa, Manavgat, Serik) üreticilerle yapılan görüşmeler sonucu, yetiştiricilik sisteminin büyük çoğunluğunun konvansiyonel yöntemler ile örtü altında (alçak ve yüksek tünel) yapıldığı gözlenmiştir. Buna karşın, Aksu ve Serik ilçelerinde aile işletmeciliği dışında kalan firmaların, topraksız yetiştiricilikle, farklı sistemlerde (tek ve çok katlı) yetiştiricilik yaptıkları kaydedilmiştir. Bu firmaların bünyelerindeki ziraat mühendisleri ve danışmanların desteğiyle üretim tekniklerinin

modernize edildiği görülmektedir. Üretim, tam otomasyonlu modern seralarda ısıtmalı ve ısıtmasız olarak yapılmaktadır. Üretimde ayrıca iyi tarım uygulamaları baz alınmakta olup, iç ve dış pazar imkanları da artmaktadır.

Bölge üreticileri ile yaptığımız görüşmelerde, çilek fidesi temini konusunda geçmişten bu yana önemli gelişmelerin yaşandığı ve üreticilerin kaliteli fide temini konusunda bilinçlendiği gözlenmiştir. Nitekim geçmiş yıllarda, üreticiler bitki materyallerini üretim sezonundaki bitkilerin stolonlarından alınan yavru bitkileri kullanmak suretiyle gerçekleştiriyorlardı. Oysaki günümüzde üreticiler üretim materyallerini, ticari anlamda çilek fidesi üreten firmalardan temin etmekte ve böylece hastaliksız, adına doğru ve kaliteli fidelerle üretim yapmaktadırlar. Hatta üreticiler doku kültürü tekniği ile üretilmiş, hastalık ve zararlılardan arı çilek fide eldesi arayışlarına da girmişlerdir. Bu konuda bölgede doku kültürü tekniği ile çilek fidesi üreten ve pazarlayan firmaların sayısında artışlar başlamıştır. Bölge üreticileri ayrıca bahçe tesisinin kurulumunu her yıl yeni üretim materyali kullanarak yapmakta ve tek yıllık yetiştiricilik yapmaktadırlar.

Bölgede üreticiler, yetiştirme sistemi yanında, fide tipi ve çeşit seçiminde de titiz davranmaktadırlar. Geçmiş yıllarda üreticiler Camarosa gibi konvansiyonelleşmiş çeşitleri yoğunlukla kullanmaktayken, günümüzde Camarosa çilek çeşidinden daha aromalı yeni çeşit arayışlarına girmeye başlamışlardır. Özellikle günümüzde yeni ıslah edilmiş biyotik ve abiyotik strese toleranslı, yüksek kaliteli meyve verimine sahip çeşitleri yetiştiricilikte kullanmaya başlamışlardır. Bu konuda üretici bilinçliliği artarak devam etmektedir.

Bölge, çilek fidesi kullanımı bakımından incelendiğinde, yörede üreticilerin frigo, tüplü ve taze fide tipleri kullandıkları belirlenmiştir. Sahil kesimindeki üretimin erkencilik üzerine planlanmasından dolayı, yetiştiricilikte frigo fide ile yapılan yaz dikimi yerine, daha çok taze ve tüplü fide kullanılarak yapılan sonbahar dikiminin yaygın olduğu gözlenmiştir. Yörede tüplü ve taze fide ile yapılan dikimlerde en uygun dikim zamanının 20 Eylül–20 Ekim tarihleri arasında olduğu belirlenmiştir. Kullanımı az da olsa frigo fide ile yapılacak dikimlerde, dikim zamanının 15 Ağustos–15 Eylül tarihleri arasında

yapılmasının uygun olduğu gözlenmiştir. Bölgede taze fidelerle yapılan dikimlerde 25×30 cm üçgen dikim şekli yoğun olarak kullanılmaktadır.

Son yıllarda Antalya'nın yüksek rakımlı tarımsal alanlarında frigo fide ile nötr gün çeşitleri kullanılarak çilek yetiştiriciliğine başlanmıştır. Yörenin üretim sezonu incelendiğinde ise açıkta yetiştiricilik Nisan–Ağustos ayları içinde gerçekleşirken, örtüaltı yetiştiriciliğinin yaygınlaşması üzerine ürünlerin hasat periyodu dikim zamanına göre değişmekle birlikte, Aralık ayında başlamakta ve Haziran ayına kadar devam etmektedir.

Son yıllarda Antalya ili ve yörelerinde, çilek üretiminin yaygınlaşması, ihracat potansiyeline de bir ışık doğurmuştur. Nitekim modern tesislerde yapılan topraksız yetiştiriciliklerde, kontrollü yapılan üretim ile ürünlerde kalıntı riski azalmakta ve kaliteli homojen ürün eldesi artmaktadır [3]. Böylece ihracat firmaları tarafından, ihracata uygun miktar ve kalitede ürün bulma bölgede kolaylaşmaktadır. İhracatın başta Rusya olmak üzere Ukrayna, Gürcistan, Romanya, Litvanya, Polonya, Macaristan, İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelere yapıldığı belirlenmiş olup, özellikle Gürcistan ve Ukrayna'ya bölgeden önemli miktarda ihracat gerçekleşmiştir. İhracatın en önemli engeli olan ilaç kalıntı sorunu ile bölgede herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Bölgedeki çilek yetiştiriciliğinde karşılaşılan hastalık ve zararlı sorunları Çatal ve Erler [7] tarafından tespit edilmiş olup, en önemli hastalıkların Botrytis cinerea, Sphaerotheca macularis, Verticillium dahlia, Phytophthora fragaria vb. olduğu bildirilmiştir. Zararlılar açısından bakıldığında ise %76 oranında kırmızı örümcek, %71 oranında thrips ve %29 oranında saman akarının görüldüğü belirtilmektedir [7].

Araştırmacılar yörede ayrıca %18 oranında çilek nematodu, %17 çilek afidi ve %13 oranında lepidopter tırtıllarının zararlıları ile karşılaşıldığını bildirmişlerdir.

Bölge çilek yetiştiriciliğinde en önemli sorunlar, yeterli sayı ve kalitede fide ihtiyacının sağlanamaması ve üretim tekniklerindeki bazı eksiklikler olarak görülmektedir. Nitekim kullanılan taze fidelerin yetersiz köklenmesi ve dikim esnasında yağmurlama sistemlerinin yeterli oranda kullanılmayışı, fide tutumunda azalmalara

neden olmaktadır. Ayrıca bölgedeki fide kuruluş sayısının az olması, üreticilerin zamanında, yeterli fide teminindeki sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Üretim tekniklerinde yapılan en önemli hatalar ise dikim öncesi solarizasyon yâda fumigasyonun yapılmaması veya yetersiz yapılması ile taban gübresi gibi organik gübre kullanımının azlığıdır. Bölge topraklarında sürekli yapılan üretimler hastalık ve zararlı potansiyelini artırırken, organik madde içeriğini de azaltmaktadır. Bu sorun özellikle örtüaltı yetiştiriciliğinde kendini daha fazla göstermektedir. O nedenle konvansiyonel çilek üretim parsellerinde dikim öncesi toprağın solarizasyonuna dikkat edilmesi ve organik maddece zenginleştirilmesi gerekmektedir. Üretim tekniklerindeki diğer bir hata, toprak ve yaprak analizlerine gerek duymadan yapılan aşırı miktardaki inorganik bitki besleme ürünlerinin kullanılmasıdır. Nitekim bu sorun sadece toprak değil, taban suyu ve ürünlerde de kalıntı riskini artırmaktadır. Bölgede ayrıca pazarlama yönünden ise en büyük sorunun iyi bir pazar organizasyonunun kurulamamış olması dikkati çekmektedir.

Bölgedeki yetiştiricilere yapılan tavsiyelerde, modern yetiştirme tekniklerine önem verilmesi gerektiği ve yeni kurulacak çilek tesislerinde üreticiye sağlıklı fide sağlama konusunda özel ve kamu kuruluşlarının gerekli alt yapıyı oluşturmaları tavsiye edilmektedir. Gübrelemenin ise yaprak ve toprak analizlerine göre yapılması gerektiğinin önemi bölge üreticilerine aktarılmıştır. Hastalıklarla mücadelede sağlıklı fide kullanımının yanı sıra toprağın fümige veya solarize edilmesi gerektiği ve ilaç ve gübre kullanımı konusuna dikkat edilmesi gerektiği önerilmektedir.

Bölgede karşılaşılan sorunların aksine, yetiştiricilikte gerçekleşen yeni gelişmelerin varlığı dikkat çekmektedir. Özellikle yetiştiricilikte kullanılan gübre ve ilaçların kayıt altına alınmasıyla, üreticilerin gübre ve ilaç kullanımı konusunda daha bilinçli davrandıkları gözlenmiştir. Buna ek olarak sınırlı olsa üreticiler kalıntı sorunu olmayan organik bitkisel

ilaçlar ve bitki beslemeye alternatif toprak kökenli yararlı bakteriler kullanmaya başlamışlardır. Son yıllarda bazı firmaların zararlılara karşı biyolojik mücadelede kullandığı preparatlarla ilgili çalışmalar yürütülmüş ve üreticilerin bu ürünleri yetiştiricilikte kullanmalarının sonucu sağlıklı ve ekonomik olarak daha avantajlı yetiştiricilik yaptığı sonucuna varılmıştır. Benzer yeni gelişmelerin devam etmesi ve yaygınlaşmasının, ülkemizdeki kaliteli çilek üretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Adak, N., 2010. Topraksız Kültürde Çilek Yetiştirme Olanakları. *Alatarım* 9(2):3844.
2. Adak, N., M. Pekmezci, 2011. Farklı Fide Tipleri Ve Yetiştirme Ortamlarının Topraksız Kültür Çilek Yetiştiriciliği Üzerine Etkileri. *Tarım Bilimleri Dergisi Journal of Agricultural Sciences* 17(4):269–278.
3. Adak, N., M. Pekmezci, 2012. Topraksız Kültürle Çilek Yetiştiriciliğinde Fide Tipleri İle Yetiştirme Ortamlarının Meyve Kalite Kriterleri Üzerine Etkileri. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 49(2):135–142.
4. Adak, N., E. Güneş, R., Balkıç, H. Gübbük, 2012. Çilekte Geleneksel ve Topraksız Yetiştirme Sisteminin Verim ve Kalite Açısından Karşılaştırılması. *IV. Ulusal Üzümsü Meyveler Sempozyumu, 3–5 Ekim 2012 Antalya, s:189–197.*
5. Anonim, 2014. Türkiye İstatistik Kurumu. (<http://rapory.tuik.gov.tr/09-09-2016-10:50:19-4053605121383229535711477959.html?>) (Erişim tarihi: 01 Ağustos 2016).
6. Anonym, 2013. FAO Production Year Book. (<http://faostat.fao.org>) (Erişim tarihi: 01.07.2016).
7. Çatal, M. ve F. Erler, 2012. Antalya İlinde Üzümsü Meyvelerde Görülen Önemli Hastalık Etmenleri ve Zararlılar. *IV. Ulusal Üzümsü Meyveler Sempozyumu, 03–05 Ekim 2012, Antalya, Bildiri Özetleri Kitabı, s:39.*